

вникає в глибину іншої особи; вона не пізнає її зовнішні вираження, не отримує знання про неї, однак відкриває для себе її внутрішній світ. Ці категоричні відмінності виражають сутність віри як спілкування.

Отож, можемо зробити висновок про наявність у сучасній католицькій думці кількох тенденційних тез, а саме: трансцендентально-антропологічний підхід; постулат про Бога як джерела людськості людини; розуміння Бога як Абсолютної Таємниці, яка і людину робить таємницею.

Посилання

1. Каспер В. Бог Иисуса Христа. / [Пер. с нем. Анны Петровой]. – Москва: Библийско-богословский институт св. ап. Андрея, 2005. – 462 с.
2. Корет Э. Основы метафизики. / [Пер. с нем. В. Терлецкого, под ред. В. А. Демьянова]. – Киев: Тандем, 1998. – 248 с.
3. Никонов К. Современная христианская антропология: опыт философского критического анализа. / Кирил Иванович Никонов. – Москва: Изд-во МГУ, 1983. – 184 с.
4. Ранер К. Основание веры. Введение в христианское богословие. / Карл Ранер [Пер. с нем. В. Витковского] – Москва: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2006. – 662 с. – (Современное богословие).
5. Рацингер Й. Введение в христианство: Лекции об апостольском символе веры. / [Пер. с нем.] – Брюссель: Foyer Oriental Chrétien, 1998. – 318 с.
6. McMichael R. Walter Kaspers Response to Modern Atheism. Confessing the Trinity.°/ Ralph N. McMicael.° – New York: Peter Lang Publishing, 2006.° – 173°р.
7. Rahner K. Geist in der Welt: Zur Metaphysik der endlichen Erkenntnis bei Thomas von Aquin. / Karl Rahner. – München: Kösel-Verlag, 1957. – 414 S.
8. Wohlleben E. Die Kirchen und die Religionen: Perspektiven einer ökumenischen Religionstheologie. / E. Wohlleben – Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004. – 463 S.

Алла Арістова (Київ)

ДИСКРИМІНАЦІЯ

ХРИСТІЯНСЬКИХ МЕНШИН В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У статті розглядаються масштаби і форми дискримінації християнських меншин; визначена тенденція до її посилення у майбутньому.

Ключові слова: дискримінація християнських меншин, християнофобія, «Арабська весна».

DISCRIMINATION OF CHRISTIAN MINORITIES IN TODAY'S WORLD

The article examines the extent and forms of discrimination against Christian minorities; determines tendency to it strengthen in the future.

Keywords: *discrimination against Christian minorities, christianophobia, «Arab Spring».*

Постановка проблеми. Дискримінація християнських меншин в сучасному світі, утиски, гоніння й переслідування християнських спільнот – тема, яка донедавна рідко обговорювалася науковою спільнотою і ще рідше виносилася поза межі церкви. Гоніння на християн ще й досі постає перед широким загалом як сторінка ранньохристиянського минулого, а не загрозна ознака сучасності. Однак події останнього десятиліття порушують цю чергову «змову мовчання». Світ стає свідком масштабних, системних, жорстоких переслідувань християнських меншин у країнах їх проживання – переслідувань, які зовсім не обмежуються правовими, політичними чи адміністративними засобами, але деколи сягають рівня геноциду. Нині, за оцінками аналітиків, близько 100 млн. християн по всьому світі піддаються утискам і гонінням. Ця нова історична атака на християнство, від якої без перебільшення залежить його доля у великих регіонах світу (переважно серед мусульманської більшості), вимагає свого обмислення й пошуку шляхів дієвого та легітимного захисту віруючих-християн.

Предметом дослідження є дискримінація християнських меншин в країнах нехристиянської більшості. **Метою** статті є доведення масштабного і системного характеру такої дискримінації та тенденції до її посилення у майбутньому, перетворення християнофобії на світовий феномен. **Завданнями автора є:** а) стислий аналітичний огляд сучасного становища християнських меншин; б) узагальнення валідних статистичних і соціологічних даних щодо масштабів переслідування християн; в) виділення основних форм дискримінації християнських спільнот та головних чинників її майбутнього посилення.

Основний зміст статті. Термін «християнофобія» був введений у суспільно-політичний і науковий обіг професором права Нью-Йоркського університету Дж. Вайлером лише десятиліття тому – у 2004 році [3], помітно пізніше, ніж поняття «ісламофобії», і незрівнянно пізніше за «антисемітизм». Початковий дискурс його вживання стосувався європейських терен, де християнська більшість, схоже, поступово маргіналізується під тиском ліберального мультикультуралізму і активно виборюючи свої права релігійних меншин. Від 2009 р. цей термін отримує обережне міжнародне визнання і навіть вжитий низкою документів ООН, підсумкових документів конференцій і симпозіумів,

співорганізатором яких виступала Рада Європи. До повноважень представника ОБСЄ з питань боротьби з расизмом, ксенофобією і дискримінацією, увійшли і проблеми нетерпимості щодо християн. Відгуком на них стало й заснування низки неурядових дослідницьких, правозахисних і благодійних організацій, у т.ч.: Організації з дослідження нетолерантності та дискримінації проти християн в Європі (OIDCE), Бюро моніторингу дискримінації християн, Фонду «Alliance Defending Freedom», міжконфесійної благодійної організації «Open Doors» та ін. Втім, досить швидко поняття християнофобії вийшло поза європейські терени, набуваючи ширшого змісту, як позначення різноманітних форм негативної реакції на християнство і християн та пов'язані з цим суспільні явища в усіх регіонах світу; наживилося політичними й правовими, ідеологічними й психологічними конотаціями. Відтак сьогодні про християнофобію йдеться як про світовий феномен, одним із практичних виявів якого є нарощуване негативне ставлення до християнських меншин.

Реалії сучасного світу непросто «вкласти у свідомість» пересічного європейця, так чи інакше історично обумовлену християнськими цивілізаційно-формульованими засадами. Але сьогодні християни перетворилися на *найбільш дискриміновану меншину* серед загалу релігійних спільнот і груп. Емпірично доведено, що в останні п'ять років релігійні групи піддавалися переслідуванням, постійним чи асистемним, тривалим чи коротким, цілеспрямованим чи стихійним, сукупно у 185 країнах світу. Сумне лідерство у цьому «рейтингу переслідувань» міцно тримають християни, які є об'єктом утисків у 145 країнах світу (за ними слідує мусульмани – у 129 країнах, іудеї – у 90) [1].

Згідно з даними, які оприлюднив рік тому авторитетний світовий соціологічний центр Pew Research Center, за останні п'ять років кількість країн з *дуже високими урядовими обмеженнями* стосовно свободи релігії подвоїлася – з 10 до 20, головню внаслідок тих політичних збурень, що охопили терени Близького Сходу і Північної Африки. До числа країн, де рівень обмежень оцінений як «дуже високий», належать Афганістан, Алжир, Індонезія, Малайзія, Пакистан, Росія, Сомалі, Судан, Сирія, Ємен, Єгипет, Кувейт та інші [1]. Більша частка країн, що потрапили в цю категорію – країни домінуючого ісламу, а суворі обмеження поширюються, в першу чергу, на іноконфесійні мусульманські та християнські меншини. Що стосується християн, то утиски й переслідування, санкціоновані політичною владою, можуть набирати різних форм: законодавчих актів, які обмежують права релігійних меншин, дискримінації у сфері працевлаштування, освіти, житла, переміщення, одруження (як правило, заміжжя), вільного вияву своїх релігійних переконань, фізичного насильства, затримань, арештів і ув'язнень, примусової депортації, негативного стереотипування християнських груп у соціумі, цілеспрямованого формування

християнофобної громадської думки, інформаційної війни та ін. Звісно, що спектр антихристиянських заходів, формально (легально) не санкціонованих владою, але вжитих з боку радикальних груп, осіб, підбуреної громадськості, є ще ширшим: від погроз і осквернення святих місць – до викрадення людей, фізичної наруги і нищівних погромів.

Іншим авторитетним джерелом інформації щодо становища християнських меншин є щорічні моніторинги світової ситуації з боку Міжнародної організації «Open Doors». Згідно т.зв. Індексу переслідувань (переліку 50 країн, де християни піддавалися найбільшим переслідуванням протягом року) в 2014 році у першу десятку країн, визнаних найбільш небезпечними для християн, увійшли: Північна Корея, Сомалі, Сирія, Ірак, Афганістан, Саудівська Аравія, Мальдіви, Пакистан, Іран, Ємен [6]. Притому Північна Корея очолює цей список вже 12 років поспіль – місцеві християни (від 200 до 400 тис. осіб) вимушені ретельно приховувати свою релігійну приналежність і таємно сповідувати віру під загрозою ув'язнення у трудових таборах (де вже перебуває від 50 до 70 тис. християн). Помітне збільшення репресій відзначено в країнах Африки, де останнім часом посилюється вплив радикальних ісламістів: Малі, Танзанія, Кенія, Уганда і Нігер вперше потрапили до Індексу «Open Doors».

Політичні реалії безжально свідчать, що зусилля, спрямовані на захист християнських меншин, які стають жертвами нетерпимості й насильства в країнах з нехристиянською більшістю, надто мало відповідні масштабам цієї проблеми. З усією очевидністю це довели роки «арабського пробудження». Якщо арабські держави на всіх доступних політичних майданчиках і всіма можливими засобами (включаючи і неправові) борються з проявами ісламофобії, чи хоч-яких законодавчих обмежень мусульманських меншин в західних країнах, активно вдаються до сучасних медіа-технологій для поширення й масштабування протестних рухів; якщо Ізраїль та єврейські спільноти світу провадять активну правозахисну діяльність, обстоюючи інтереси діаспор і окремих осіб, – то поодинокі голоси захисників християнських меншин майже нечутно розчиняються в інформаційно-політичному просторі. Гнані й дискриміновані новими політичними режимами християнські меншини на Близькому Сході опинилися сам-на-сам зі своїми проблемами головно тому, що не являють собою, за рідкісним винятком, жодного інтересу для будь-якої світової політичної сили, бо не можуть бути використані як засіб додаткового тиску на місцеві політичні режими, ані для християнських церков, в першу чергу, для Вселенського православ'я, чие спілкування з давньосхідними церквами обтяжене півтора тисячолітніми конфліктами.

Події «арабської весни» в країнах Близького Сходу та Північної Африки, як відомо, потягли за собою не тільки державні перевороти, громадянські протистояння, бунти і війни. Конфесійний ландшафт

«гарячого» регіону трансформується на наших очах – християнство із легітимної, автентичної, інституалізованої спільноти, чие історичне коріння сягало вглиб аж до часів Христа, перетворюється на гнану й дискриміновану меншину, а потоки міграції доволі швидко «вимивають» її з мусульманського середовища. У життя християнських громад повертаються ті форми утисків і гонінь, які, здавалося б, назавжди відійшли у минуле. Новий формат політичної і релігійної ситуації на Близькому Сході і в Північній Африці не передбачає толерантного, або хоча б сталого, способу співіснування мусульман і християн. Конструюється образ християнства як політично й ідеологічно ворожої спільноти, чужорідної для «неомусульманського» суспільства, і останнє витискає його зі свого тіла усіма можливими способами.

Навіть стислий огляд ситуації в регіоні здатен окреслити справжні масштаби антихристиянської політики. Так, за даними о. Халіля Саміра (викладача Папського Східного інституту, фахівця з арабознавства, експерта з Близькосхідного регіону), в останнє сторіччя чисельність християн на Близькому Сході зменшилася вдвічі: з 20% до 10% населення регіону [2]. І справа – не в демографічних процесах і диспропорціях, а в масштабній міграції. Через численні збройні конфлікти, агресію радикальних ісламістських угруповань, гоніння і суспільні проблеми, християни вимушено полишають Близький Схід.

Катастрофічними темпами зменшуються громади **палестинських** християн різних конфесій, які емігрують тисячами, переважно до Америки, Австралії та країн Західної Європи. Ті, хто залишаються в Ізраїлі й на окупованих територіях, не можуть знайти роботи, здобути освіти, позбавлені можливості мирно проводити богослужіння. Навіть у таких містах, як Єрусалим і Назарет, лишилося не більше 2% християн. Схоже на те, що події цього десятиліття, будуть метафорично означені як «вихід» християн із терен свого зародження.

Надзвичайно складним є становище Сирійської Грецької Православної Церкви, Мелькітської Католицької церкви, низки давньосхідних церков (Вірменської, Маронітської, Сирійської) посеред запеклої громадянської війни, що вирує в країні. За весь час конфлікту (від 2011 р.) **сирійські** християни найчастіше за інші релігійні спільноти опинялися в зоні жорстокого насильства [5]; близько 1200 християн загинули, зруйновано понад 60 церков, 450 тис. християн (з 2 млн.) полишили Сирію [4]. Як не парадоксально, але окремі успіхи сирійської армії та зусилля Росії і Руської Православної Церкви, спрямовані на допомогу сирійським православним, стали саме тими чинниками, які підштовхнули бойовиків до різкого посилення агресії проти християнського населення країни. Тож з осені 2013 р. відбувається стрибкоподібне нарощування насильства: мінометні обстріли християнських кварталів та поселень і численні жертви серед цивільного населення; руйнація християнських церков і монастирів, нищення та

осквернення християнських святинь (серед них – монастирі в Кусейрі, Хомсі, Маалюлі, Рацці, Хасаці, Дейр ез-Зорі, Ябруді, Сададі, Дейр-Атіху тощо); впровадження джиз'ї для християнського населення на захоплених територіях; вигнання християн із поселень під загрозою геноциду (так, місто Хомс полишило майже все християнське населення – близько 140 тис. осіб, інші були повністю винищені бойовиками); викрадення християн, у тому числі священнослужителів вищих рангів; насильницьке навернення в іслам; тортури, приниження, гвалтування, публічні страти. Християнські мігранти, рятуючись від переслідувань, прямують до Лівану, Туреччини, Йорданії, північних районів Іраку, в західні країни. Відтепер майбутнє християнства на теренах Сирії – під серйозним питанням.

У мусульманській **Лівії** підставою для арештів християн стають підозри у поширенні християнської літератури та спробах прозелітизму, які розцінюються як кримінальний злочин. Тільки в останній рік кількість заарештованих християн-коптів, які працюють у Лівії за контрактами в різних професійних сферах, вже обчислюється трьохзначними цифрами.

За свідченнями незалежних мас-медіа, стрімко погіршується життя **християн-коптів**. Їхні суспільні реалії – це подальше обмеження свободи віросповідання і зовнішніх виявів відправлення культу, масові погрози й заборони на продаж християнських ікон, книг і символіки.

В **Ємені**, за офіційними даними, мешкає близько 2,5 тис. християн, змушених таємно сповідувати свою віру; а також від 15 до 25 тис. іммігрантів, головним чином, біженців із Сомалі та Еритреї, де переслідування християн часом ще більш жорстокі. В умовах нестійкої політичної ситуації, коли влада в деяких регіонах знаходиться в руках радикальних ісламістських груп, правові норми і гарантії втратили свою чинність. Конституція, яка формально гарантує свободу релігії, на практиці відсунута на маргінеси діючими інститутами шаріату. Відмова від ісламу загрожує фізичною стратою; християни нерідко вимушені міняти свої імена на мусульманські, піддаються переслідуванням з боку влади та ісламістських груп; частішають випадки викрадень людей.

Приклади антихристиянської політики знаходимо по всіх регіонах проживання християнських меншин. Новий очільник Халдейської Католицької Церкви Луї Сако, стурбований станом давньої християнської конфесії в **Іраку**, вказує на те, що християнська молодь емігрує, аби уникнути фізичного знищення від рук ісламістських бойовиків. Від 2003 р. понад 900 іракських християн були вбиті терористами тільки в Багдаді, а 70 церков було спалено вщент. Десятки тисяч втекли від насильства, що за десятиліття зменшило кількість християн вдвічі (з 1 до 0,5 млн.). За різними даними, від 1,5 до 2 тис. християн-членів євангельських спільнот знаходяться у в'язницях **Еритреї**. Масові арешти відбуваються в межах розгорнутої кампанії протидії невизнаним

державою релігійним організаціям¹. Та навіть визнані державою християнські громади піддаються дискримінації. Патріарх Еритрейської Церкви Абуна Антоніос був зміщений владою з посади і від 2006 р. перебуває під домашнім арештом. У **Нігерії** є потерпілі від усіх форм переслідування. Тут – найбільша християнська меншина з усіх країн, де мусульмани становлять більшість (близько 40% зі 160-мільйонного населення). Найновіша радикальна організація «Боко Харам» проголосила своєю метою винищення усіх християн у країні, й щомісяця охоче бере на себе відповідальність за десятки смертей. Тільки за 2011 рік її члени спалили і зруйнували 350 церков у країні. На окрему розмову заслуговує ситуація в **Саудівській Аравії**. Понад мільйон християн – закордонних працівників живуть в умовах, коли церкви і навіть приватні молитви заборонені, а ісламська поліція регулярно здійснює рейди по домівках християн. Системні переслідування християн тривають у **Судані**. Бомбові атаки на християнські установи, школи та лікарні, вбивства, пошкодження майна, депортація, арешти і ув'язнення, примусове заміжжя, руйнування культових споруд, нищівне переслідування неофітів – це щоденні новини з цієї країни.

Отже, за останні роки жорстокі гоніння на християнські меншини стали нормою в країнах мусульманської більшості – від Західної Африки до Південної Азії та Океанії. Набирає обертів тенденція до збільшення репресій проти християнства і посилення християнофобії. До цього висновку підводить не тільки нарощування релігійного екстремізму, виродження політичного ісламу в радикальний ісламизм, загострення глобальних політичних конфліктів, але й очевидні трансформації суспільної свідомості й ціннісних орієнтацій мусульман. Коранічна ідея, що «люди Книги» (тобто християни та іудеї) в мусульманських країнах потребують захисту, геть не сприймається широкими колами сучасних мусульман.

Висновки. Переслідування християн у різних країнах світу зростає і далі зростатиме, підсилювань хвилею релігійного екстремізму, яка затоплює все більше країн і регіонів. Міжнародні моніторинги свідчать про погіршення ситуації в світі та непевну долю християнства у країнах нехристиянської більшості. Сьогодні активна міжнародна політична, дипломатична, правова, громадська діяльність із захисту прав християн стає однією з умов збереження християнської ідентичності й навіть – «світовості» християнства загалом.

Однак, захист християнських меншин буде результативним лише за умов зовнішньо-державної підтримки. Це вимагає від християнських меншин змінити моделі своєї життєдіяльності: орієнтуватися не стільки на інтеграцію в місцеві спільноти, скільки на зовнішні сили і держави-

¹ Згідно з постановою 2002 р., в Еритреї офіційно визнані Православна, Католицька і Лютеранська Церкви. Всі інші християнські організації, що належать різним протестантським рухам, знаходяться поза законом

патронуми [3]. Остання модель характерна переважно для протестантських меншин.

Посилання

1. Arab Spring Adds to Global Restrictions on Religion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pewforum.org/2013/06/20/arab-spring-restrictions-on-religion-findings/>
2. Експерт по Близькому Сходу: «вихід» християн ускладнює ситуацію в регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kyrios.org.ua/news/world/8140-ekspert-po-blizkomu-shodu-rezultat-hristijan-uskladnjue-situatsiju-v-regioni.html>
3. Кіпшідзе В. Християнофобія як феномен постхристиянського світу / Вахтанг Кіпшідзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livingrosary.org.ua/suspilstvo/items/xristijanofobija-jak-fenomen-postxristijanskogo-svitu.html>
4. Patriarch Gregory III: «True martyrs in Maalula» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.fides.org/en/news/34821>
5. Persecuted and Forgotten? A Report on Christians oppressed for their Faith 2011–2013. – 2013. – P. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://www.acnuk.org/data/files/resources/987/ACN_Persecuted_Forgotten_2013.pdf
6. 2014 World Watch List [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.opendoorsusa.org/>